

vanaf het moment waarop Winckelmanns *Geschichte* eindigde, namelijk in de laat-klassieke tijd, tot en met de herleving van de kunst in de renaissance. Vasari en andere schrijvers over kunst hadden dit millennium overgeslagen omdat vanuit het klassieke ideaal dat wat in de 'middeleeuwen' was geproduceerd een vorm van niet-kunst was. Maar D'Agincourt was in de eerste plaats geïnteresseerd in de geschiedenis van het verschijnsel kunst als onderdeel van de menselijke cultuur. Hij zag een keten van artistieke veranderingen, een concept waarvoor hij voorbeelden vond bij verwante wetenschappen, zoals de paleografie. Daarom voorzag hij zijn boek van 1400 illustraties, gearrangeerd in ensembles die in één oogopslag het historisch continuüm in de veranderingen in de kunst zichtbaar maakten.

Een aspect dat Vermeulen slechts terloops behandelt zijn de kunstkritische bedoelingen die in het werk van de besproken aartsvaders van de moderne kunstgeschiedenis een rol speelden. Voor Vasari had zijn theorie van de veranderingen in de kunst immers tot doel gehad de voortreffelijkheid van de kunst van zijn eigen tijd te onderstrepen. Winckelmann verklaarde de ontwikkeling van de klassieke kunst weliswaar uit aan plaats en tijd gebonden externe omstandigheden ver van de eigen tijd en plaats, maar hij stelde dat voortreffelijke kunst alleen kon worden bereikt door het navolgen van de kunst van de antieken. Ook D'Agincourts beschrijving van de artistieke neergang in de middeleeuwen was een boodschap aan de eigentijdse kunstenaars. Toen sommige romantische kunstenaars de middeleeuwse kunst gingen bestuderen en zich er zelfs door lieten inspireren, heeft D'Agincourt zich bezorgd afgevraagd of hij deze dwaling gefaciliteerd had en dus een averechts effect had bereikt.

In de loop van de negentiende eeuw zou de beoefening van de kunstgeschiedenis een volledig historische discipline worden, zonder enig commentaar op de actuele kunst. Althans, de laatste decennia zijn er kunstwetenschappelijke benaderingen ontwikkeld binnen vakken als Visual Studies, waarin het verschil tussen historische en niet-historische benaderingen van de cultuur veel minder absoluut wordt opgevat dan lang voor mogelijk gehouden werd. Daarnaast is er in de kunstgeschiedenis vanaf de laatste decennia van de twintigste eeuw veel aandacht voor de geschiedenis van het beeld. Voorheen lag de nadruk op de context van het beeld, zoals in de op de ideeëngeschiedenis gebaseerde iconologische analyse van de betekenis van kunstwerken, en in het onderzoek naar sociaaleconomische aspecten van de kunst. We moeten de studie van Vermeulen dan ook

zien tegen de achtergrond van een reeks onderzoeken naar de plaats van het beeldmateriaal in de ontwikkeling van de kunstgeschiedenis. D'Agincourts *Histoire*, waarover in 1980 voor het eerst werd gepubliceerd en in 2005 een uitvoerige studie verscheen, neemt daarin een belangrijke plaats in, onder andere doordat veel van het werkmateriaal bewaard bleek te zijn. Het is Vermeulens verdienste dat ze de historiografische kernvragen op het grensgebied van de verzamelgeschiedenis en de geschiedenis van de kunstgeschiedenschrijving zorgvuldig heeft gesteld, en even zorgvuldig beantwoord heeft.

Annemieke Hoogenboom, Universiteit Utrecht

Joep van Gennip en Marie-Antoinette Th. Willemsen (red.), *Het geloof dat inzicht zoekt. Religieuzen en de wetenschap* [Metamorfosen. Studies in religieuze geschiedenis 9] (Hilversum: Verloren 2010). 228 pp., ISBN 978-90-8704-181-6. €23,00.

De rode draad doorheen het colloquium dat aan deze bundel voorafging, was de houding van de Nederlandse rooms-katholieke kerk tegenover nieuwe wetenschappelijke inzichten en uitvindingen doorheen de negentiende en twintigste eeuw. Een grondwetherziening in 1848 die het recht op vrijheid van godsdienst waarborgde voor de katholieke minderheid betekende het begin van een katholieke herleving in Nederland. Tegen deze achtergrond schetsen twaalf auteurs de deelname van religieuzen aan het wetenschappelijke en academische leven. De bijdragen zijn verdeeld over vijf groepen, zijnde de dominicanen en franciscanen, de jezuïeten, de missionarissen van Steyl, de instituten en de 'vergeten' zusters. De keuze voor deze indeling biedt een voldoende evenwichtige samenstelling omdat de vier orden een verschillende opzet kennen en andere facetten van wetenschappelijke activiteit belichamen.

Marit Monteiro en Jan de Kok tonen in hun bijdragen aan dat het karakter van de orde de wijze van wetenschappelijke deelname van haar leden grotendeels bepaalt. Over de dominicaanse wetenschapsbeoefening tussen 1866 en 1966 schrijft Monteiro dat de intellectuele cultuur van de negentiende-eeuwse thomisten na 1950 plaats had geruimd voor een wetenschapsbeoefening van 'anti-thomassen', ondermeer door een proces van een veranderd zelfbewustzijn. De Kok beschrijft de betrokkenheid van de pragmatisch georiënteerde minderbroeders bij de uitbouw van wetenschappen uit het kerkelijk-maatschappelijke veld, zoals godsdienstsociologie, -psy-

chologie en -pedagogie. In de theologische opleiding trachtte de orde een antwoord te formuleren op nieuwe uitdagingen, zoals de heropbouw van de Nederlandse minderbroederprovincie na 1840 en nieuwe soorten werken zoals de volksmissies. Ter illustratie van de bijzondere relatie tussen minderbroeders en sociologie beschrijft Lodewijk Winkeler de werkzaamheden van franciscanen zoals Walter Goddijn in de begindagen van het Katholiek Sociaal-Kerkelijk Instituut (KASKI) en de evolutie van godsdienstsociologie vanaf de jaren 1960 naar een aangelegenheid van professionele opgeleide leken.

Joep van Gennip neemt het thema van de katholieke historiografie onder de loep aan de hand van de evolutie van de jezuïtische geschiedschrijving van een kritiekloze naar een genuanceerde onderneming, aangedreven door de katholieke heropleving en een professionalisering van de historiografie. Frans Kurris beschrijft de confrontatie tussen geloof en wetenschap aan de hand van verschillende Nederlandse jezuïetwetenschappers die tussen 1868 en 1941 publiceerden in het jezuïtische tijdschrift *Studiën*. Ook Jan Brabers behandelt het thema van de geestelijke-wetenschap en schetst de stichting van de Katholieke Universiteit van Nijmegen in 1923 en de evolutie van het universitaire benoemingsbeleid.

Een drietal bijdragen over jezuïeten schroeven de algemene chronologische opzet enkele eeuwen terug. Wil Derkse typeert de aanwezigheid van onderzoeksprogramma's, mobiliteit en netwerkvorming als kenmerkende elementen voor de beoefening van de exacte wetenschappen door de jezuïeten. Hij focust daarna op de interactie tussen Galileo Galilei en Christoph Clavius in de zeventiende eeuw en geeft daarnaast een louter opsommend overzicht van hedendaagse onderzoeksinitiatieven bij de orde. Harry Knipschild en Paul Begheyn behandelen ook de Nieuwe Tijd, maar hun bijdragen zijn jammer genoeg of zeer beperkt, in het geval van Begheyn die nieuwe onderzoekspistes over Athanasius Kircher aankaart, of gebaseerd op een verouderde bibliografie, zoals bij Knipschild. Knipschild licht het aandeel van de sterrenkunde toe in de vroegmoderne jezuïtische bekeringspolitiek in China. Onderweg laat de auteur echter enkele steken vallen. Zo werd Luthers typering van Copernicus als een gek die zomaar de hele wetenschap op zijn kop zette, een citaat uit Luthers *Tafelgesprekken*, historiografisch reeds vele malen in vraag werd gesteld. Knipschild hanteert de verouderde opvatting.

De bijdragen over de missionarissen van Steyl laten de lezer kennismaken met Wilhelm Schmidt en de begindagen van de katholieke antropologie. Ma-

rie-Antoinette Willemsen concentreert zich op het etnografisch onderzoek verricht door de missionarissen in Indonesië (Weense School) en de spanning met de toenmalige academische cultuur wat betreft methode en instelling (Leidse School). An Vandenberghe biedt een aangenaam geschreven blik op de wetenschappelijke dynamiek bij deze missionarissen, maar ook op de interne en externe tegenkating waarop Schmidts streven naar een onafhankelijke wetenschapsbeoefening stuitte.

In het laatste artikel zoekt Marjet Derks naar verklaringen waarom zusters ontbreken in de Nederlandse wetenschaps-, klooster-, en universiteitsgeschiedenis. Dit onderzoek combineert de invalshoeken van religieuze identiteit, wetenschappelijke interesse en gender op erg interessante wijze.

Het geloof dat inzicht zoekt is een toegankelijk werk, bedoeld voor een breder publiek, dat geslaagd is in zijn opzet om een breed spectrum aan invalshoeken te belichten dat het 'spanningsveld tussen geloof en wetenschap' voor de Nederlandse religieuzen omvat(te). Wel hebben enkele artikelen te lijden onder een gebrekkige historiografische en/of bibliografische ruggengraat. Verwacht geen theoretische bespiegelingen over de verhouding tussen wetenschap en religie, maar wel een degelijke kennismaking met de veelzijdige aanwezigheid van religieuzen in de Nederlandse wetenschappelijke cultuur.

Nienke Roelants, Universiteit Gent

Jan Egter van Wissekerke, *Van kwade droes tot erger. Gebruik en veterinaire verzorging van paarden in het leger (1762-1874)* (Rotterdam: Erasmus Publishing 2010). 400 pp., ISBN 978-90-5235-205-3. € 44,50.

De geschiedschrijving van de diergeneeskunde staat in toenemende belangstelling sinds de jaren negentig van de vorige eeuw. Onder aanvoering van het Veterinair Historisch Genootschap wordt de wetenschappelijke bestudering van dit vakgebied gestimuleerd. Dat heeft geresulteerd in enkele degelijke publicaties. Dit proefschrift van de gepensioneerde dierenarts Jan Egter van Wissekerke is daar ook een goed voorbeeld van. Sinds 2003 heeft hij onderzoek gedaan naar de rol van het militaire paard in de oorlogvoering. Tijdens het laatste jaar van deze studie, openbaarde zich een ernstige ziekte bij de auteur. Uiteindelijk is deze ziekte hem, slechts enkele dagen voor de geplande openbare verdediging van zijn dissertatie, fataal geworden. Twee maanden na deze tragische gebeurtenis is hem alsnog postuum de doctorstitel verleend.